

*Др Дејан Матић,
ванредни професор*

*УДК: 316.77:329(497.6)
DOI: 10.46793/UPSSX.151M*

ДРУШТВЕНИ МЕДИЈИ И ПОПУЛИСТИЧКЕ ПОЛИТИЧКЕ ПАРТИЈЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ*

Резиме

У раду се разматра проблем друштвених медија и популистичких политичких партија у БиХ. Последњих пар деценија сасвим јасно указују на несумњив пораст традиционалних и популистичких покрета, како на левој, тако и на десној страни политичког спектра, како у Европи, тако и у државама у региону. Имајући у виду, како растући значај друштвених медија у комуникацији политичких актера са бирачима у Европи, тако и поприличан утицај популистичких политичких актера на политички живот у региону, неопходност ваљане критичке анализе усмерене у циљу расветљавања и објашњавања преношења популистичких ставова бирача у савременом друштву, постаје несумњива. Од посебног је значаја посветити се анализи датог питања управо у Босни и Херцеговини, будући да су изазови које популизам ствара у овој држави, не само подједнако присутни као и у остатку региона, већ истовремено и знатно мање документовани.

Кључне речи: популизам, друштвене мреже, политичке партије, избори, национализам.

Не може бити било какве сумње да актуелним политичким пољем у Босни и Херцеговини већ више од две деценије углавном доминирају националистички популистички актери. Уосталом, готово сви изборни резултати у наведеном временском оквиру несумњиво указују да је да је политички популизам постао трајна карактеристика политичких система не само у оквирима назначеног географског простора већ, скоро па без изузетка, на простору читавог европског континента. Већ је раније указивано да је нарочито важно поклонити посебну пажњу случају Босне и Херцеговине, имајући у виду да су изазови популизма у овој држави не само подједнако присутни као и у остатку региона и Европе, већ

* Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније”, који се финансира из средстава Факултета.

истовремено и знатно мање документовани.¹ Уколико се узме у обзир, а то се напросто мора учинити, огроман утицај друштвених мрежа, односно, друштвених медија на обликовање не само политичког дискурса, већ и јавног мњења у целини у савременом друштву, сасвим је јасна потреба за пажљивом анализом улоге друштвених медија у ширењу популистичких наратива у комуникацији политичких партија са бирачима, нарочито када је реч о временском периоду који непосредно претходи изборима, као и периоду непосредно након завршетка истих. Управо из наведених разлога, одабрана су два политичка актера који су активно учествовали на свим изборима и то на свим нивоима у Босни и Херцеговини у последњих пар деценија и који се могу са приличном сигурношћу идентификовати као популистички политички лидери. Реч је о Милораду Додику, лидеру Савеза независних социјалдемократа (СНСД) и Бакиру Изетбеговићу, лидеру Странке демократске акције (СДА).

Политичке биографије оба ова политичка лидера имају много преокрета и обухватају знатан временски период. То нарочито важи када је реч о политичкој каријери Милорада Додика. Од последњих избора, његова политичка партија СНСД је на власти у Републици Српској и Босни и Херцеговини на свим нивоима. Милорад Додик, који је био бивши Председник Републике Српске, победио је на последњим изборима за председништво на савезном нивоу и постао члан Председништва Босне и Херцеговине из реда српског народа. СНСД је политичка партија настала из Клуба независних посланика, који је као такав деловао у Народној скупштини Републике Српске, још од распада Југославије. Милорад Додик је од почетка био неприкосновени лидер странке. Од 1998. године, са изузетком опозиционог деловања у периоду од 2001. до 2006. године, ова политичка партија је на власти у Републици Српској. Милорад Додик је на самом почетку свог политичког деловања уживао снажну подршку међународне заједнице, јер су он и његова политичка партија доживљавани као демократска алтернатива тада владајућој, изразито национално опредељеној Српској демократској странци. Међутим, од повратка на власт 2006. године, па до данас, реторика и политичко деловање Милорада Додика и СНСД-а почела су да се мењају и добијају националне, али и популистичке елементе који су све више изражени.

Бакир Изетбеговић је од 2010. до 2018. године био бошњачки члан трочланог Председништва Босне и Херцеговине, а актуелни је председник Странке демократске акције (СДА), која се залаже за изражавање аутентичне политичке воље бошњачког народа. СДА је постигла значајан успех на изборима након распада Југославије почетком 1990-их. Назначена

¹ Видети више о овоме у Матић, Д., *Популизам политичких партија у БиХ*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније, књ. 8, Крагујевац, 2020, стр. 103-114.

политичка партија остаје најснажнија политичка странка међу бошњачким становништвом у Босни и Херцеговини. Један од циљева СДА, ван Босне и Херцеговине, је представљање и одбрана интереса Бошњака и осталих муслиманских Јужних Словена на целом Балкану. Странка је чланица Европске народне партије у статусу посматрача (ЕНП). Након избора 2018. године, СДА је поново постала највећа странка у Босни и Херцеговини међу Бошњацима. Треба напоменути да је Бакир Изетбеговић син првог председника поменути политичке странке и независне Босне и Херцеговине, Алије Изетбеговића. Бакир Изетбеговић је у политику ушао 2000. године, а након што је био у две регионалне скупштине, изабран је у Парламент Босне и Херцеговине 2006. године. Члан је Предсједништва СДА од 2002. године, а члан странке од њеног оснивања 1990. године. На општим изборима одржаним у октобру 2010. године изабран је за члана Предсједништва Босне и Херцеговине из реда бошњачког народа. У октобру 2014. поново је изабран на ту функцију. У мају 2015. године Бакир Изетбеговић је изабран за председника СДА.

Када је реч о друштвеним медијима и политици, у најширем смислу те речи, у Босни и Херцеговини, мора се истаћи да је Фејсбук, са тог становишта, најважнија друштвена мрежа у Босни и Херцеговини и са највећим бројем корисника. Било је 1,6 милиона корисника Фејсбука у Босни и Херцеговини у јануару 2019. године, што чини 43% њене укупне популације. Највећи део њих су били мушкарци (53%) и одрасли (52%).²

Твитер, са друге стране, нема нарочит значај у Босни и Херцеговини, иако скоро сви политички актери углавном имају Твитер налоге, али са веома малим, готово безначајним бројем пратилаца. У Босни и Херцеговини постоји 109.000 Твитер корисничких налога, од којих је 69% мушкараца.³

Самој улози друштвених медија у политичкој кампањи у Босни и Херцеговини није посвећена нарочита пажња. Главни разлог лежи у томе што политичари у Босни и Херцеговини изузетно мало или пак нимало користе друштвене мреже, иако су оне одавно у свету прихваћене као једно од примарних средстава комуникације са бирачима. У врху државе, а и ентитета, само су три представника присутна на друштвеним мрежама, при чему је у парламентима и ентитетским владама слична ситуација.⁴ Па тако, Милорад Додик уопште нема Фејсбук налог, те је сходно томе морао бити анализиран Фејсбук налог СНСД-а. Треба приметити да су, са друге стране, опозиционе странке нешто активније на друштвеним мрежама, при чему главни разлог за такво стање лежи у томе то што владајуће странке имају

² Видети Digital 2019: Bosnia & Herzegovina, <https://datareportal.com/reports/digital-2019-bosnia-and-herzegovina>

³ Исто.

⁴ Видети Milavić, E., *Koliko bh. političari (ne) koriste društvene mreže*, 2019. <http://ba.n1info.com/Vijesti/a269411/Drustvene-mreze.html>

своје медије за комуникацију са грађанима, а њихове политичке кампање традиционално бивају конструисане на основу личне и ТВ комуникације, као и непосредним сусретима са људима широм земље.

Када је реч о активности политичких актера на друштвеним мрежама у периоду који је претходио последњем изборном процесу, као и о периоду непосредно након њега, подаци са ФБ профила назначених босанскохерцеговачких политичких актера, показују да су оба политичара објавила 353 објаве: 123 у предизборном периоду и 230 у постизборном периоду.

У предизборном периоду најактивнији је био СНСД, на свом ФБ профилу поставили су 105 објава (од којих су 44 одабране за анализу). Бакир Изетбеговић је поставио 18 постова.

У постизборном периоду поново је најактивнији био СНСД, са 192 мјеста (од којих је 38 одабрано за анализу). Бакир Изетбеговић објавио је само 38 постова.

Сваки пост је садржао писмену или усмену вербалну комуникацију (речи, реченице). Већина њих садржала је и статичне графичке елементе.

Иако је помињање „народа“ кључна категорија популизма, само је девет од објава ова два босанскохерцеговачка политичара садржало помињање „народа“. Другим речима, појам „народ“ није имао значајно место ни у предизборном, а ни у постизборном периоду. Највише постова који су се односили на „народ“ објавио је или Милорад Додик, или високи представници његове политичке партије (8 постова). Седам их је направљено у предизборном периоду, а само један у постизборном периоду. Бакир Изетбеговић је у предизборном периоду имао само једну објаву која се односила на "народ".

Стратегија коју су користили сви политички актери приликом позивања, односно, указивања на појам „народа“ почивала је у истицању колективног идентитета људи позивањем на њихову заједничку судбину. Па тако, на пример, премијер Републике Српске је у честитки рекао да су „припадници Војске Републике Српске, који се храбро боре у протеклом одбрамбено-отаџбинском рату, најодговорнији за одбрану свог народа и стварање Републике Српске, у којој њени грађани данас живе у миру и слободи.“⁵ Такође, нешто слично је приликом посете Србима у дијаспори рекла и председница Републике Српске Жељка Цвијановић: „Цвијановићева је истакла да је сваки наш народ у дијаспори важан за Републику Српску и поручила да ова посета показује да нема дистанце. то нас може спријечити да се окупимо и будемо заједно“.⁶ Бакир Изетбеговић је на страначком

⁵ Видети RTRS, 2019. Честитке званичника поводом Дана Војске Републике Српске, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=336746>

⁶ Видети RTRS, 2019. Цвијановић: Нема те даљине која нас може спријечити да се окупљамо и будемо заједно, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=337605>

скупу у Зеници рекао да „Овдје у Зеници живе велики радници, велики ратници, добри Бошњаци и скромни муслимани.“⁷

Само један пост је народ дефинисао заједничким негативним искуством које је довело до тога да су људи жртве, а то је учинио Милорад Додик у говору на комеморацији жртвама рата. Он је рекао да је "Српски народ највише страдао у Другом свјетском рату. Он је дао слободу другим народима на овим просторима. Највеће достигнуће српског народа на овим просторима је Република Српска."⁸

Подаци ФБ профила назначених политичких актера у Босни и Херцеговини показују да је тек десет објава садржавало критичко освртање на "елиту". Бакир Изетбеговић је имао два поста која су имала референце на "елиту", а оба су настала у постизборном периоду. СНСД је имала осам постова који су се односили на "елиту", при чему је једна објава настала у постизборном периоду, а седам у предизборном периоду.

Половина свих постова који су се односили на елиту односило се на националну политичку елиту. Те објаве су скоро равномерно распоређене у оба временска периода (60% у предизборном периоду, 40% у постизборном периоду). На пример, „Председавајући Предсједништва Босне и Херцеговине Милорад Додик рекао је да је политичко Сарајево намјерно покренуло, одмах након избора, причу о Акционом плану за чланство у НАТО-у (МАП), како би спријечио формирање власти.“⁹ Процент је скоро идентичан са објавама које су се односиле на наднационалне политичке институције (50% свих постова који су се односиле на елиту). Расподела објава у оба временска периода је идентична (60% у предизборном периоду, 40% у постизборном периоду). Само један пост (10%) који се односио на елиту је везан за медије. Дискредитовање елите користи се у 30% свих помињања „елите“ (3 поста). Два од тих постова у предизборном периоду поставио је СНСД, а један Бакир Изетбеговић у постизборном периоду. Окривљавање елите се користи у 50% свих објава, док је употреба ове стратегије чешћа у предизборном периоду. Има је у 80% постова који су у предизборном периоду окривљавали „елиту“ (4 објаве). У постизборном периоду објављена је само једна објава са таквом референцом. Све ове објаве су поставили Милорад Додик и СНСД.

Критичко освртање на „остале“ или „друге“, поменуто је само у две објаве од стране оба политичка актера, а обе објаве су објављене у предизборном периоду. Милорад Додик је навео да је „обавијестио Штрахеа

⁷ Видети Klix, 2019. Izetbegović u Zenici: Previše dušmana ima ova zemlja, ali garantujem da će biti i NATO i evropski put, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/izetbegovic-u-zenici-previsedusmana-ima-ova-zemlja-ali-garantujem-da-ce-biti-i-nato-i-evropski-put/190521142>

⁸ Видети RTRS, 2019. <https://www.facebook.com/snsd.milorad.dodik/posts/2807844555956636>

⁹ Видети RTRS, 2019. Прича о МАП-у смишљено покренута из Сарајева, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=337295>

да се људи који су дио терористичке организације Исламска држава враћају у Босну и Херцеговину и да је то реалан проблем који се мора ријешити, да се формира нова рута доласка миграната у БиХ, те да Босна и Херцеговина нема логистику за њихово прихватање¹⁰. Види се да он такозване „друге“ конструише користећи стратегију искључивања из "народа" географских других, односно, различитих, то јест, оних изван државе, а који се приближавају Босни и Херцеговини (у овом случају ти други су избеглице и имигранти). С друге стране, Бакир Изетбеговић је позвао Бошњаке у дијаспори да не гласају за популистичке странке на изборима за ЕУ и навео да „Евентуално јачање популистичких партија на европским изборима носи са собом опасност од радикалних промена политичког курса ЕУ, што би могло имати негативне последице на европску перспективу Босне и Херцеговине, али и на талас исламофобије и других негативних последица на нашу земљу.“¹¹ Осим тога, рекао је да „неке од популистичких опција окупљених у Покрету за Европу нација и слобода и Европском савезу народа и нација отворено подржавају ретроградну, дискриминаторску и сецесионистичку политику дела политичких странака у Босни и Херцеговини. Стога је кључно да се таквим странкама не пружи прилика да мијењају однос ЕУ према Босни и Херцеговини.“¹² Он „друге“ конструише користећи политичке и идеолошке референце у циљу њиховог искључивања из „народа“ и показивања да они угрожавају вредности, идентитет и права људи.

Занимљиво је на овом месту приметити да у назначеним предизборним и постизборним периодима, ниједна од објава датих политичара из Босне и Херцеговине није садржавала било какву референцу која би указивала на било који начин на однос политичких лидера и самог „народа“.

Поред тога, Само један пост садржи елементе о дугорочној визији лидера. То је објава Милорада Додика коју је објавио у предизборном периоду и у којој је истакао да би „за нас било најбоље да не будемо део глобалних сукоба који се воде између Запада и Истока. Бити на једној страни је губљење шансе или прихватање сукоба са другом страном. Зато је војна неутралност најбоља.“¹³ У истом посту истиче да је остао вјеран тој

¹⁰ Видети RTRS, 2019. Додик-Штрахе: Аустрија подржава војну неутралност БиХ, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=336884>

¹¹ Видети Klix, 2019. Izetbegović u Zenici: Previše dušmana ima ova zemlja, ali garantujem da će biti i NATO i evropski put, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/izetbegovic-u-zenici-previse-dusmana-ima-ova-zemlja-ali-garantujem-da-ce-biti-i-nato-i-evropski-put/190521142>

¹² Видети *Исто*.

¹³ Видети RTRS, 2019. Додик-Штрахе: Аустрија подржава војну неутралност БиХ, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=336884>

идеји, подсећајући да је „годинама форсирао демилитаризацију БиХ и да би то било најбоље рјешење“¹⁴

У Босни и Херцеговини, као што је већ поменуто, друштвене мреже уопште, а у овом случају Фејсбук, имају мали или никакав значај у комуникацији политичких актера са бирачима. Разлози за то су различити. Пре свега, као што је већ истакнуто, политичари у Босни и Херцеговини мало или нимало користе друштвене мреже, а њихове политичке кампање традиционално се конструишу на бази личне и ТВ комуникације, као и сусретима лицем у лице са људима широм земље. Штавише, политички актери који имају Фејсбук налоге изузетно ретко објављују било какву информацију и/или политички став који није већ објављен на традиционалним јавним медијима (ТВ, новине, итд.). Све објаве на Фејсбуку, постављене од стране оба одабрана политичка актера, које су у назначеним временским периодима анализирани, садржале су искључиво информације које су раније већ објавиле, било новине или пак ТВ. Ово сасвим јасно указује на разлоге незаинтересованости потенцијалних бирача да продубљују комуникацију са политичарима путем друштвених мрежа. Са друге стране, оваква ситуација, сасвим разумљиво, не охрабрује ни саме политичаре да унапреде своју комуникацију са бирачким телом путем друштвених медија, чиме се, последично, поприлично онемогућава да друштвене мреже постану један од главних облика комуникације са бирачима, као што је то случај у већини других европских земаља.

Анализа објава на Фејсбуку показала је да дати политички актери, Милорад Додик и Бакир Изетбеговић, изузетно ретко, барем када је реч о друштвеним мрежама, користе популистичке стратегије. Нажалост, овај закључак није нарочито релевантан и готово да ништа не говори о томе колико је популизам дубоко укорјењен у политички систем у Босни и Херцеговини. Релевантност Фејсбука, као начина комуникације између политичара и бирача у Босни и Херцеговини је, у најбољем случају, прилично мала. Наравно, могуће је покушати да се спекулише и индиректно закључи да Милорад Додик и Бакир Изетбеговић стратешки користе популизам и популистичке дискурсе искључиво у предизборној кампањи у циљу добијања подршке од стране бирача. Нажалост, мали број објава које су анализирани и готово никаква релевантност друштвених медија у политичком животу у Босни и Херцеговини онемогућавају да овакав закључак има било какав значајнији степен поузданости.

¹⁴ Видети *Исто*.

*Dejan Matić, Ph.D.,
Associate Professor*

SOCIAL MEDIA AND POPULIST POLITICAL PARTIES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The paper discusses the problem of social media and populist political parties in Bosnia and Herzegovina. The last couple of decades clearly indicate the undoubted growth of traditional and populist movements, both on the left and on the right side of the political spectrum, both in Europe and in the countries of the region. Bearing in mind the growing importance of social media in the communication of political actors with voters in Europe, as well as the considerable influence of populist political actors on political life in the region, the necessity of a valid critical analysis aimed at clarifying and explaining the transmission of populist views of voters in contemporary society becomes unquestionable. It is of particular importance to focus on the analysis of this issue in Bosnia and Herzegovina, since the challenges created by populism in this country are not only equally present as in the rest of the region, but also significantly less documented.

Key words: *populism, social networks, political parties, elections, nationalism.*

Литература

- Матић, Д., *Популизам политичких партија у БиХ*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније, књ. 8, Крагујевац, 2020.
- Digital 2019: Bosnia & Herzegovina, <https://datareportal.com/reports/digital-2019-bosnia-and-herzegovina>
- Klix, 2019. Izetbegović u Zenici: Previše dušmana ima ova zemlja, ali garantujem da će biti i NATO i evropski put, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/izetbegovic-u-zenici-previse-dusmana-ima-ova-zemlja-ali-garantujem-da-ce-bit-i-nato-i-evropski-put/190521142>
- Milavić, E., *Koliko bh. političari (ne) koriste društvene mreže*, 2019, <http://ba.n1info.com/Vijesti/a269411/Drustvene-mreze.html>
- RTRS, 2019. Честитке званичника поводом Дана Војске Републике Српске, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=336746>

- RTRS, 2019. Цвијановић: Нема те даљине која нас може спријечити да се окупљамо и будемо заједно, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=337605>
- RTRS, 2019. <https://www.facebook.com/snsd.milorad.dodik/posts/2807844555956636>
- RTRS, 2019. Прича о МАП-у смишљено покренута из Сарајева, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=337295>
- RTRS, 2019. Додик-Штрахе: Аустрија подржава војну неутралност БиХ, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=336884>
- RTRS, 2019. Додик: Нико није рекао да ће бити рата; ради се о свечаности, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=337293>